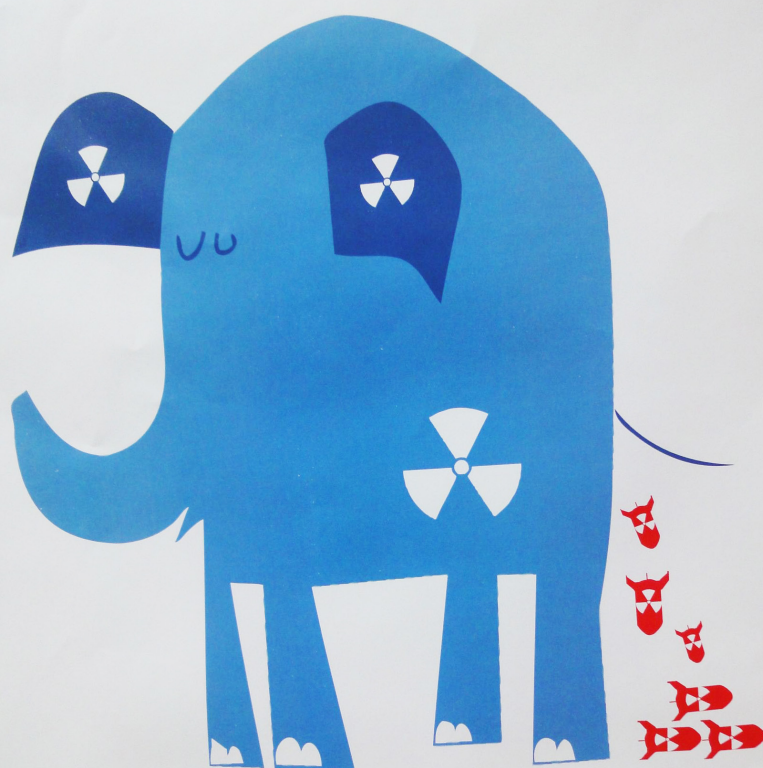

Norske leger mot atomvåpen

**Beware of the Nuclear
Elephant in the room!**

ICAN konferanse i Geneve
NLA og sivil kjernekraft
Atomvåpen og klimaendringer

en tryggere verden uten atomvåpen

ican – vi kan!

John Gunnar Mæland

Leder NLA

john.meland@isf.uib.no

Det kan se ut som at kampanjen mot atomvåpen har stjålet Barack Obamas slagord fra presidentkampanjen i 2009. ICAN ble imidlertid grunnlagt i 2007, og ideen til akronymet kom fra tidligere visepresident i IPPNW Ron McCoy. ICAN står for International Campaign to Abolish Nuclear Weapons, men navnet spiller også på tanken om at jeg – og vi – kan gjøre en forskjell. På kort tid er ican blitt et varemerke, som andre produkter med stor appell til den unge generasjonen.

Logo er viktig, men ikke avgjørende i kampen om oppmerksomheten. Den norske kampanjen for et forbud mot atomvåpen går nå under navnet ICAN Norge. Som omtalt annet sted i

dette bladet, er kampanjesekretariatet godt etablert og i høy aktivitet. Det arbeides planmessig i henhold til en vedtatt strategi- og handlingsplan. Samtidig må man kunne ta kjappe initiativ når anledningen byr seg. NLA arbeider nå mye gjennom ICAN Norge for å fremme våre synspunkter til beslutningstakere og organisasjonene. Samtidig forsøker vi å støtte opp om ICAN, økonomisk, organisatorisk og i aktuelle saker. ICAN skal supplere oss og andre aktører innen dette feltet, men ikke overta vårt arbeid. ICAN er ingen organisasjon, men en kampanje, som vil bli avsluttet den dagen målet er nådd.

Målet for ICAN er at det startes forhandlinger med tanke på en fullstendig eliminasjon av atomvåpnene i verden. Vi overlater til de profesjonelle å finne ut hvordan

slike forhandlinger skal drives og hvordan en avtale skal se ut, så lenge den tar sikte på full fjernelse av atomvåpnene i verden. Vi peker på Modell-konvensjonen fra 1995 som et eksempel på hvordan en slik avtale kan se ut. Vi forstår at veien mot en atomvåpenfri verden må gås i mange skritt, men vi mener at ambisjonene om veikartet må være høye.

ICAN vinner nå kraft og energi, ikke minst takket være sjenerøse bidrag fra utenriksdepartementet i Norge. Dette blir det satt stor pris på i den internasjonale bevegelsen, ikke bare pga pengene, men også for den moralske støtten slike bidrag gir vår bevegelse. Så er det opp til oss å gjøre vår del av jobben. Målet er klart: En atomvåpenfri verden – i vår levetid!

Norske leger mot atomvåpen

NLA er den norske avdelingen av International Physicians for the Prevention of Nuclear War (IPPNW), som i 1985 fikk Nobels Fredspris for sitt opplysningsarbeid om de medisinske virkningene av atomkrig.

NLA er åpen for leger og medisinske studenter og har i dag rundt 1100 medlemmer. Formålet er “å spre opplysning om medisinske konsekvenser av atomkrig og arbeide for kjernefysisk nedrustning og redusert fare for atom-

krig. En viktig del av dette arbeidet er å påpeke at også forskning, utvikling og utplassering av atomvåpen har sammenheng med de alvorlige problemer verden står overfor når det gjelder miljø og økonomisk utvikling”.

I likhet med IPPNW, arbeider NLA også med totalforbud mot landminer, krigens virkninger på barn, og ikkevoldelige konfliktløsninger.

en tryggere verden uten atomvåpen

Innhold

<i>Nuclear Threat - Watch Out!</i>	side 4
<i>ICAN-konferanse i Geneve</i>	side 6
<i>NLA 30 år!</i>	side 8
<i>NLA og sivil kjernekraft</i>	side 9
<i>Atomvåpen og klimaendringer</i>	side 12
<i>ICAN vokser seg sterkere</i>	side 14
<i>Hans Prydz in memorian</i>	side 15
<i>Atomkrigs effekter på vann og miljø</i>	side 16
<i>Mitt møte med Palestina</i>	side 19
<i>Bokanmeldelser</i>	side 22
<i>Människan och kärnvapenhotet</i>	side 24
<i>Vancouver declaration</i>	side 24

Medlemsbladet for Norske leger mot atomvåpen
ISSN 0808 2111

Redaksjonen

Carl Pintzka og Bjørn Lyngen
Abelsborg gate 11, 7018 Trondheim
Tlf: 98446627,
e-post: pintzka@legermotatomvapen.no

NLAs sekretariat

Leder: John Gunnar Mæland
Institutt for samfunnsmedisinske fag, UiB
Kalfarveien 31, 5018 Bergen
Tlf 55586075, fax 55586130
Priv. C.Sundtsgt 36, leil 603, 5004 Bergen
Tlf 55230824 (p),90081052 (m)
e-post: john.meland@isf.uib.no

IPPNW Central Office

727 Massachusetts Avenue
MA 02139-3323, USA
Tlf. 617-868-5050, fax 617-8682560
E-post: ippnwbos@ippnw.org
Ex.dir. Michael Christ: mchrist@ippnw.org

Hjemmesider

www.legermotatomvapen.no, www.ippnw.org

Medlemskontingent, priser:

Leger:	300,-
Studenter:	100,-
Postgirokonto:	3060 24 20376

Er du ikke medlem? Ta kontakt med
medlemsansvarlig Tordis Sørensen Høifødt:
hoifodt@legermotatomvapen.no.

Layout: Carl Pintzka
Trykk: Skipnes, i 1050 eksemplarer.

Forsideillustrasjon: ICAN-elfanten

Vanskelig nøytralitet

Forsvaret har besluttet å fjerne det beskyttende røde korset fra kjøretøy og personell som har sanitetsoppgaver i Afghanistan. Genève-konvensjonene anerkjenner tre symboler – henholdsvis det røde kors, den røde halvmåne og, fra 2005, den kultur- og religionsnøytrale røde krystall – som uniformering for ikke-stridende enheter som ikke kan angripes militært. Under krigen i Afghanistan opplever man imidlertid at fienden ikke respekterer disse symbolene, og siden bruken av det røde korset kun tillater bruk av lette våpen ment for nærforsvar for personellet har Forsvaret nå altså besluttet å avskaffe dette symbolet for at sanitetssoldatene skal kunne væpnes tyngre.

Kritikere kaller beslutningen en fallitterklæring for konvensjonene, siden Taliban-soldatene ikke etterlever bestemmelsene slik motparten pålegger seg å gjøre. Vi skal samtidig vakte oss vel for å beskue situasjonen fra vår egen høye hest, da vi slett ikke er upartiske i saken. Feltoget i Afghanistan har et tvilsomt grunnlag og få målbare suksessparametre, og bærer mest av alt preg av amerikansk gammeltestamentlig hevsn for 11. september. Dersom vi ikke ser at de afghanske soldatene i egne øyne kjemper en forsvarskrig vel så legitim som den norske hjemmefronten gjorde fra 1940 til -45, er vi blinde. De vil i desperasjon gjøre alt de kan for å svekke fienden. Det er forståelig, om enn problematisk sett fra et helseprofesjonssynspunkt.

Vi vet at legene og sykepleierne i Afghanistan er partsnøytrale og ikke skiller mellom en skadd afghaner og en NATO-soldat når de yter helsehjelp. Dette er imidlertid ikke hva Taliban-soldatene får høre i sin propaganda. Situasjonen bekrefter bare hvor vanskelig det er å oppnå fred ved hjelp av vold, og at anerkjennelse for nøytrale initiativ først og fremst må bygges i fredstid. Det er nettopp dette som vi blant annet kan bruke ICAN til, og vi som helsepersonell har en særlig viktig jobb for å understreke betydningen av vår ikke-stridende oppgave.

Nuclear Threat – Watch Out!

16. – 18. mai 2011 deltok tre studenter fra MedFred Oslo på den 19. Nuclear Medical Defence Conference arrangert av Bundeswehr Institute of Radiobiology og Universitetet i Ulm. Konferansen er en årlig begivenhet i München, og ble høyaktuell etter ulykken ved Fukushima, Japan tidligere i år. Konferansen har gjennom årene blitt et naturlig møtepunkt hvor sivile og militære fagfolk får diskutere kriseplaner ved store strålingsulykker, tidlig deteksjon av stråleskade og grunnleggende strålebiologi.

Julian Hamfjord

MedFred Oslo
julianh@student.matnat.uio.no

**Martin L Mikkelsen
Lin Sadi**

Denne gruppen er rådgivende organ for alle leger tilknyttet Bundeswehr og har mulighet til å rykke ut på svært kort varsel ved større ulykker. Interessant nok ble det stilt et spørsmål fra en representant fra det sivile om hvilken funksjon denne gruppen har ovenfor

helsepersonell utenfor forsvaret. Det ble relativt klart at de legger opp til samarbeid og informasjon ut over egne grenser, noe som må være essensielt for å få til gode løsninger for pasienter og pårørende i slike situasjoner.

Tidlig under konferansen ble det holdt et svært interessant foredrag om klinikerens rolle ved strålingsulykker slik som ved Fukushima. Professor C. N. Coleman ved National Cancer Institute i USA reiste som lege til Japan rett etter ulykken sammen med fire andre i et tverrfaglig team. Formålet var blant annet å jobbe med japanske myndigheter for å vurdere sikkerhetssoner rundt aktuelle strålingskilder, behov for forebyggende kaliumjodid samt å drive informasjonsarbeid ut til befolkningen generelt. Coleman har tidligere uttalt seg om hvor viktig informasjonsarbeidet var:

“We were able to tell them, ‘Here is what you have to worry about, and what you don’t have to worry about. We told them we were their ‘designated worriers’. It’s scary because you can’t see or feel radiation, but you can measure it. Our explanations gave comfort to people once they understood the situation.”

Det er svært viktig med medisinsk kompetanse og evidensbaserte rutiner for tidlig intervensjon hos pasienter utsatt for ioniserende stråling. J. Hartmann fra Bundeswehr Institute of Radiobiology holdt et innlegg om hvilken funksjon det såkalte Nuclear Medical Defense Task Force Team spiller på et nasjonalt nivå i Tyskland.

Nuclear Threat – Watch out!

**Medical aid
by medicaments
in contaminations
with radionuclides**

Heyle

Faksimile av brosjyre for legemidlet Prussian blue.

I løpet av konferansen var det også poster- og firmapresentasjoner. Her var det alt fra prosjekter på basal strålebiologi, triagering av pasienter utsatt for høydose radioaktiv stråling og nye medikamenter til bruk ved slike ulykker. Vi fikk med oss en fascinerende brosjyre fra et selskap som produserer medikamentet Prussian blue. Dette er et stoff som angivelig skal binde seg til cesium i mage/tarm og hemme opptak av disse radioisotopene. Brosjyrens layout og beskrivelse var relativt fryktinngytende: "Nuclear Threat – Watch Out!" Man kan videre blant annet lese at:

"[...] the risk of misuse of radioactive materials for terror attacks is increasingly rated as probable [...] Hence, the question is not 'whether' such an attack will take place, but 'when and where' the first attack will be"

"Pharmacies and hospitals do not keep large quantities of Prussian blue in stock. Therefore, the best way to prepare for radiation emergencies is to set up central and decentralized emergency supply depots able to provide rapid assistance to victims and to safeguard relief units."

Salgstriksene er tydeligvis på plass, og frykt er som kjent et godt virkemiddel – kanskje også overfor oss leger? Salgsrepresentanten fikk et spørsmål fra salen om mulige uønskede effekter av dette preparatet. Han responderte kjapt og kontant at stoffet var svært effektivt og fritt for bivirkninger. På dette tidspunktet gikk det nok opp for de fleste at hvis noe høres for godt ut til å være sant, er det oftest det.

Både faglig og sosialt var dette en veldig flott tur. Vi ble tatt svært godt imot av arrangørene, og fikk bo gratis på militært område under hele

konferansen. Vi var desidert de yngste representantene uten at de la en demper på stemningen – kanskje tvert imot. Professor Dr. Viktor Meineke som er primus motor for denne konferansen legger opp til et bredt og tverrfaglig program som er relevant for leger og andre fagfolk både fra sivile og militære organisasjoner. Ulykken ved Fukushima understreker hvor relevant det er å styrke slike fagmiljøer, også den dag i dag.

Kjernevåpentrukselen er fortsatt til stede, og leger har en rolle ikke bare i forebyggende arbeid, men også 'on-site' når ulykken er et faktum. Norske leger mot atomvåpen har, slik vi ser det, en rolle å spille på begge arenaer. Og som ellers i medisinen står den bio-psyko-sosiale modellen sterkt også i spørsmål om kjernevåpen og strålingsfare. Løsningen er neppe bare en resept på Prussian blue.

Fra venstre. Julian Hamfjord, Martin L Mikkelsen, Dr. Viktor Meineke og Lin Sadi

Vellykket ICAN-konferanse i Geneve

120 deltakere fra 35 land samlet seg i Geneve helgen 17. – 19. september 2011 for å diskutere hvordan den internasjonale kampanjen for å fjerne atomvåpen (ICAN) kan føres videre. Konferansen ble arrangert av det nye europeiske ICAN-kontoret som i fjor ble opprettet med midler fra det norske utenriksdepartementet. Med dette er ICAN kommet et godt stykke videre i arbeidet mot en atomvåpenfri verden.

John Gunnar Mæland

Leder NLA

john.meland@isf.uib.no

Abolition 2000

Foruten representanter fra ICAN og IPPNW, samlet konferansen mange prominente personer fra tilsvarende kampanjer og organisasjoner som er samlet i nettverket Abolition 2000. Dette nettverket som omfatter 2000 grupperinger verden over, hadde lagt sitt årlige møte til Geneve i forkant av ICAN-konferansen.

Jeg fikk anledning å være tilstede på A2000 møtet hvor det ble gitt oppdateringer fra en rekke av de mest aktive gruppene, som Ordførere for fred, som nå har tilslutning fra 5000 ordførere verden over; Parlamentarikere for fred som har 800 medlemmer gjennom nettverket PNND; grasrotsorganisasjonen Globalt nettverk mot militarisering av verdensrommet; den japanske Fredsbåten, som neste år særlig vil engasjere seg i en

atomvåpenfri sone i Midtøsten; samt en rekke andre grupperinger rettet mot kjernevåpen og kjernefysisk industri.

Fra ICAN orienterte Tim Wright om et prosjekt for å identifisere bedrifter og fond som investerer i kjernefysisk industri. Dette prosjektet har fått norsk økonomisk støtte. Xanthe Hall fra det tyske IPPNW pekte på at WHO's rapport om helsekonsekvenser av atomvåpen fra 1980-tallet nå burde oppdateres med henblikk på hele den kjernefysiske kjeden fra uranutvinning til våpenbruk.

ICAN International Conference

ICAN-konferansen ble preget av ungdommelig energi og oppfinnsomhet blandet med gode analyser fra en rekke interne og eksterne foredragsholdere. Tilman Ruff og Rebecca Johnson, hhv. leder og nestleder i ICAN, gjennomgikk utviklingen av ICAN og det internasjonale arbeidet for eliminering av atomvåpen. Den norske regjering fikk mye av æren for at ICAN nå har fått ny energi. I tillegg til sitt bidrag til den norske og europeiske delen av kampanjen, har Norge også

lovet å støtte ICAN-representasjon i Midtøsten de neste årene. Begge la vekt på at ICAN måtte samarbeide med andre organisasjoner og nettverk, også de som ikke har kjernevåpen som sin første prioritet, som Røde Kors.

Det ble rapportert om aktiviteter og planer fra en rekke ICAN-kontorer og ICAN-representanter fra ulike land. Lengst er ICAN kommet i Australia, England, USA, Nederland, Norge og Frankrike, men kampanjen er under oppstart i mange andre land. En spennende utvikling er på gang i Midtøsten, og konferansens tredje dag var derfor viet et lukket møte om nettopp dette.

Andre bidrag

J. Sareva fra FNs nedrustningskonferanse (CD) i Geneve snakket om begrensningene i de FN-baserte nedrustningsforhandlingene. Siste 15 år har det ikke vært noen bevegelse på atomvåpenområdet innen CD. Erfaringene fra landmine- og klasevåpenavtalene kan tilsi at slike forhandlinger lettere lar

Paneldiskusjon

Magnus Løvold fra ICAN Norge tar ordet

seg gjennomføre utenfor FN, men Sareva mente likevel at alle kjernevåpenstatene måtte være med på et forhandlingsopplegg om man skulle kunne komme i mål.

Ward Wilson fra Monterey forskningsinstitutt holdt et elegant og nærmest harselerende innlegg mot den konvensjonelle oppfatning av atomvåpenes rolle. Etter hans syn er disse våpnene "big, clumsy and useless". Han argumenterte mot avskrekkingsteorien og mente at en rekke eksempler viste at den ikke virket, som i Korea-krigen, Vietnamkrigen og Berlin-blokkaden under den kalde krigen.

John Borrie la frem relevante erfaringer fra prosessene knyttet til landmine- og klasevåpenforhandlingene, men understreket at disse ikke uten videre kunne overføres til atomvåpenområdet. Mye er likevel felles: prosessen må drives frem av sivilsamfunnet; det må bygges allianser med politikere og regjeringer, men ikke for tette bånd; hovedvekten av argumentene må legges på de menneskelige konsekvensene av våpenet; det må fremskaffes troverdige data og dokumentasjon; bevisbyrden for å argumentere for status quo må

legges på motparten; kampanjen må ha klare målsettinger, og følge en nøye gjennomtenkt plan, men samtidig være i stand til å utnytte muligheter som ytre omstendigheter åpner for. Han mente at suksessen til de to kampanjene mye skyldtes at man klarte å kommunisere på det emosjonelle plan, gjennom enkeltskjebner og god dokumentasjon.

Peter Hersey fra Den internasjonale Røde Kors komiteen fulgte opp med å si at kampanjen må dreie seg om hvorfor en avtale mot atomvåpen er nødvendig, og lite om hvordan en slik avtale skal se ut. Kampanjen må fokusere på de humanitære omkostningene og med dette mente han de helserelaterte aspektene for folk, samfunn, helsetjeneste og miljø. Han henviste til den internasjonale humanitære lovgivning som Røde Kors er en vokter for. Det siste året har Røde Kors bevegelsen løftet atomvåpenspørsmålet høyt opp på agendaen med tanke på en resolusjon senere i høst.

Jonathan Friedrichs fra Verdenskirkerådet pekte på mulighetene for å knytte allianser mellom antiatomvåpenbevegelsen og ulike kirkesamfunn verden over. På samme måten inviterte Kirstin Blom

fra den internasjonale konfederasjon av fagforeninger (ICTU) til samarbeid med fagbevegelsen, lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

Andre aktiviteter

Foruten disse og flere innlegg, ble konferansedeltakerne aktivisert i ulike workshops for å utvikle argumenter, strategier og allianser i antiatomvåpenarbeidet. Vi fikk anledning å prøve ut et nytt påhitt fra kreative ICAN Australia, hvor vi på postkort skulle tegne en fredelig bruk av en atombombe. Resultatene var mange og varierte.

Filmen "In my lifetime" av Robert Frye ble vist for første gang under konferansen. Denne neste to timer lange dokumentarfilmen følger atomalderen fra bombingene av Hiroshima og Nakasaki til våre dager, gjennom klipp fra aktuelle hendelser, intervjuer og nye filmopptak. En grundig dokumentasjon av hvordan menneskelig oppfinnsomhet kan misbrukes. Filmskaperen var selv til stede og ga ICAN rett til å bruke filmen vederlagsfritt.

Som en kontrast fikk vi også se en fersk videopresentasjon av ICAN-bevegelsen, fortalt med entusiasme og glimt i øyet. Videoen viste energien i den nye globale ICAN generasjonen og vakte stor begeistring.

Stop the bomb

Norske leger mot atomvåpen fyller 30 år i 2012!

**Vi jubilerer 21. april 2012
Jonas Gahr Støre kommer – kommer du?**

NLA ble stiftet i 1982 og runder 30 år til neste år. Jubileet vil bli markert med et utvidet medlemsmøte med påfølgende bevertning og sosialt fellesskap.

Temaet for dagen er: En atomvåpenfri verden – i vår levetid!

Utenriksminister Jonas Gahr Støre vil holde åpningsinnlegget og flere innledere vil belyse temaer som humanitær nedrustning; global helse og nedrustning; og legenes rolle i nedrustningsarbeidet. Endelig program vil bli annonsert i neste nummer av medlemsbladet.

Vi håper å se mange av våre medlemmer på møtet. Hold derfor av dagen allerede nå:

Lørdag 21. April 2012 kl 1300-1700

Etterpå blir det tapas og sosialt samvær.

Sted: Det norske vitenskapsakademi, Oslo

NLA og sivil kjernekraft

Det er liten tvil om at Norske Leger mot Atomvåpen, NLA, er motstander av atomvåpen. Og som norsk avdeling av International Physicians for the Prevention of Nuclear War (IPPNW) mot atomkrig! Men innebærer dette også at NLA er mot atomkraft?

Jon B. Reitan

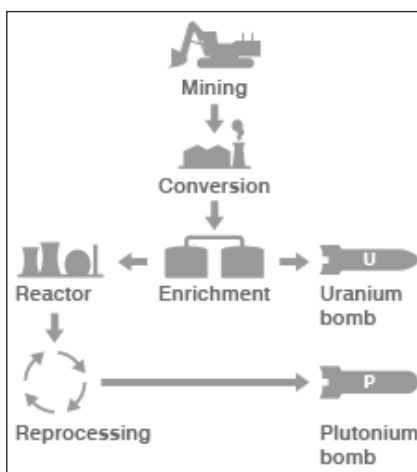
Nestleder NLA

reitan@legermotatomvåpen.no

Noen betrakter kjernekraft og atomvåpen som søsken (eller endog siamesiske tvillinger), noen som fettere og kusiner, andre som kun fjerne slektninger, og vi vet at samhold og kontakt innen familier kan variere voldsomt. For min del er jeg vel mest på fetter/kusine-relasjonen, andre kan ha andre fullt respektable ståsteder. Hvor bør NLA som organisasjon plassere seg i dette landskapet? Er atomkraftmotstand en naturlig oppgave for oss?

Sammenhengende kjede

Det er mye som binder atomvåpen og atomkraft nært sammen. Uranutvinning og anrikning er felles for begge sektorer og har helsemessige betenkelige sider, og plutoniumproduksjon forutsetter en reaktor, gjerne et sivilt kjernekraftverk. Reaktorene i Tsjernobyl var visstnok designet for å kunne være effektive plutoniumprodusenter. Brukt kjernebrensel fra atomkraftverk kan represseres og resterende uran videreutnyttes, men det blir da igjen et høyaktivt radioaktivt avfall som må håndteres i tusener av år fremover. Problemene med slik lagring er enda ikke løst. Slik sett er det på ingen måte ulogisk å prøve å stoppe så vel uran-utvinning som kjernekraft og gjenvinning for å forhindre produksjon av kjernevåpen (Fig. 1). For eksempel mener den internasjonale kvinnelige for fred og frihet at atomvåpenmotstand og motstand mot atomkraft er to sider av samme sak (IKFF).

Figur 1: Sammenhengen uranbryting, atomreaktorer og atomvåpen

Sellafieldanlegget tar imot brukt brensel fra kjernekraftanlegg og har vært mye fremme i norsk miljødebatt fordi gjenvinningen kan innebære utslipp. Men noe av det mest problematiske avfallet i Sellafield kommer fra rester av atomvåpenproduksjon på 1950-tallet. Muligvis vil plutonium i fremtiden kunne anvendes i kraftproduksjon, men det ser ut til å være et stykke frem og mange problemer. Atomavfall betraktes allikevel i mange land som en ressurs for fremtidig teknologi. Ikke minst i Frankrike, Tyskland, Sveits er dette alminnelige synspunkter fra industrihold. Brukt reaktorbrensel er altså muligens en ressurs for kjernekraftindustrien, men også et potensielt helseproblem for befolkningen.

Norsk langtidslagring

Hittil har man ment at hvert enkelt land skulle sørge for sluttlagring av sitt eget avfall ("Rydder opp i eget hus"). Dette kan virke naturlig, men kanskje noe underlig tatt i betraktning av at klare nasjonale grenser i beste fall bare er et

par tusen år gamle mens det høyaktive avfallet vil være aktivt mye lengre. Nærings- og handelsdepartementet i Norge nedsatte i 2009 et utvalg som skulle utrede mellomlagring av det høyaktive avfallet fra Kjeller- og Halden-reaktorene (NHD 2011). Utvalget foreslår flere byggesteder i Østfold og Akershus på strekningen mellom Kjeller og Halden, hvor det er grunnfjell som har ligget stabilt i millioner av år. Det anbefales et mellomlager med en tidshorison på bare 50 - 100 år og at ustabilt avfall inntil videre sendes til Frankrike for å opparbeides slik at det blir mer stabilt og lettere å lagre

Hvor relevant er grensen mellom Norge og Sverige om tusen år? Det ville antagelig være enklest om svenskene sammen med sitt eget kunne ta med de småmengdene avfall som er i Norge, naturligvis for en klekkelig betaling. Hvor viktig er det om eventuell repressering i dag skjer i en nasjonalstat og lagring i et annet land? Å sende avfallet til Frankrike allerede nå innebærer absolutt en del av betenkeligheter, også av politisk natur, spørsmålet er hvordan man eventuelt formulerer sin motstand mot akkurat det.

Ulykkesrisiko og helseproblemer

All energiproduksjon og -bruk innebærer risikomomenter, herunder helseutfordringer. Fossekraft har sin risiko for dambrudd, gasskraftverk og kullkraftverk eksplosjoner og klimagassproblemer. Kjernekraftproduksjon har generelt et ulykkespotensiale lokalt, og det er utslippsproblematikk (i meget begrenset grad ved normaldrift men svært

aktuelt ved ulykker). En rekke ulykker innen kjerneteknologi har medført betydelige helsemessige problemer. Særlig bør nevnes Tsjernobylulykken og de store forurensningulykker i Ural og nå sist ved tsunamien i Japan. Skadeomfanget i nærområdene er forbundet med eksplosjoner og derav følgende farlig redningsarbeide og har vært omfattende. De helsemessige konsekvenser har vært formidable, særlig hos redningsmannskaper. De folkehelsemessige skader i nær- og fjernområder omfatter svært store befolkningsgrupper selv om de somatiske helseskader bl.a. med økt kreftisiko antagelig ofte overestimeres. Det er primært strålingsproblematikken ved ulykkene som er aktuell selv om fortsatt mye er uavklart om disse konsekvenser. Psykiske helseskader og sosioøkonomiske sammenbrudd har derimot vært dominerende, og for Tsjernobyl-ulykkens vedkommende har problemer med koordinering mellom affiserte land og restriksjoner på matvarer og handel vært fremtredende. Mindre lokale ulykker (og dem har det vært mange av) har også hatt til dels betydelige helsemessige konsekvenser, gjerne med utslipp som har affisert lokalområder men også andre land. Det kan altså være gode argumenter for å være motstandere av kjernekraft også på annet grunnlag enn kjernevåpenproblemet.

I kjølvannet av diskusjonene om fossilt brensel og global oppvarming har kjernekraft fått en økt aktualitet flere steder i verden. Sammenliknet med de helsemessige utfordringer ved atomvåpenbruk er risikoen lav innen kjernekraftproduksjonen i dag. Verdens uranreserver er begrensede og dagens atomteknologi gir neppe noen varig energiløsning. Men en rekke land med begrenset infrastruktur og liten tradisjon hva gjelder sikkerhetskultur vurderer i dag kjernekraft. Sett ut fra et globalt helseperspektiv kan en derfor frykte at helse i fremtiden vil kunne affiseres av kjernekraftteknologi i mye større grad enn i dag.

Energibruk

Dersom vi både i den industrialiserte verden og i alle utviklingsland vil holde fast ved å videreutvikles som høyenergiamfunn må energien skaffes på en eller annen måte. Levealder og energibruk henger sammen selv om energibruk over et visst nivå ikke synes å forlenge levealderen særlig (Fig. 2) og sammenhengene er komplekse (World Bank 1993). Mange setter sin lit til at miljøvennlige fornybare energikilder skal klare å skaffe den ønskede energien. Alternativet, og noe som bør følges uansett, er energisparing og å omdanne samfunnene mer i retning lavenergiamfunn, noe som imidlertid innebærer formidable politiske utfordringer.

sikkerhetsanalyser også av fornybar energi ganske store problemer.

Det er en meget sterk korrelasjon mellom energibruk og bruttonasjonalproduktet (BNP) i et land (Kraft & Kraft 1978). Ønsket i mange land om å satse på kjernekraft er at man vil øke energitilgangen for å bedre levekårene. Man har tidligere antatt at begrensninger i energibruken ville gå ut over velstandsveksten, og mange politikere mener dette fortsatt. Men mye tyder nå på at denne relasjonen ikke er entydig. I de raskt voksende økonomiene i Østasia synes riktignok en økning i BNP å føre til økt energibruk, mens økt energibruk ikke direkte fører til økt BNP (Aslan & Kum

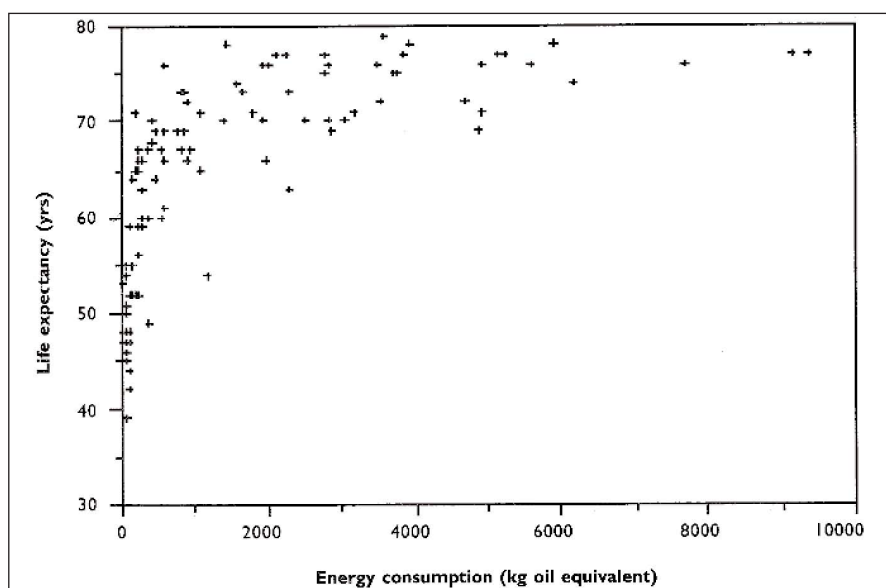

Fig. 2: Nasjonalt energiforbruk per capita og levealder i 1991 (World Bank 1993)

Energi gjør kun en ting, nemlig å erstatte annet arbeide, og energibruk muliggjør derfor betydelig velstandsutvikling. Men økt energiforbruk vil derved også kunne gi arbeidsløshet i mange teknologisk lavt utviklede land, med de politiske og sikkerhetsmessige utfordringer dette medfører. Tilgang til energiressurser er strategiske anliggender for de fleste stater. Relasjonene mellom energibruk og -behov, økonomisk dominans, vold og militær innngripen, herunder atomvåpen, er uklare. For øvrig viser

2010). Det er altså kanskje rom for energisparing uten at velferden påvirkes umiddelbart, og dette er antagelig mulig også i utviklede land. Norge er et lite energieffektivt samfunn hva gjelder BNP (Fig. 3), og selv om det nok i noen grad skyldes oppvarmingsbehov er det sikkert rom for energiøkonomisering (Wikipedia). Og vi ønsker vel alle en verden avhengig kun av fornybar energi, men det er langt frem. Solteknologien er kanskje den mest lovende men det er store problemer med energilagring nødvendig for varierende

innstråling, og overføringsproblemer mellom solrike og solfattige deler av verden. Foreløpig er fotosyntese den mest effektive energilagring av sollys. Videre har fortsatt produksjonen av solceller mange miljømessig betenkelige sider. Vann-, bølge- og vindkraft vil kunne dekke noe, men teknologiene for de to sistnevnte er på ingen måte ferdig utviklet.

ståsted når det gjelder atomkraft. Allikevel vedtok International Council på kongressen i Melbourne 1998 en ganske sterk uttalelse mot atomkraft, og konkluderte med at de nasjonale medlemsorganisasjoner burde informeres om sammenhengen mellom atomkraft og atomvåpen, at IPPNW burde samarbeide med andre grupperinger for å stoppe all

NLA bør derfor inntil videre fortsette å holde seg til atomvåpen-problematikken og la kjernekraft-spørsmålet forbli mere et miljøspørsmål aktuelt for Naturvernforbundet, Greenpeace, Bellona og andre. Vi har for tiden mer enn nok oppgaver med atomvåpene alene. Et hvert medlem av NLA bør naturligvis kunne mene hva som helst om kjernekraft og bli respektert for det, og NLA bør holde seg oppdatert om kjernekraftspørsmål. Som organisasjon er vi trolig mest tjent med å holde på denne linjen, men bør ha full respekt for dem som vil engasjere seg i dette spørsmålet. Innen IPPNW er vel også dette linjen, ved at de enkelte affiliates kan ha ulike agendaer her.

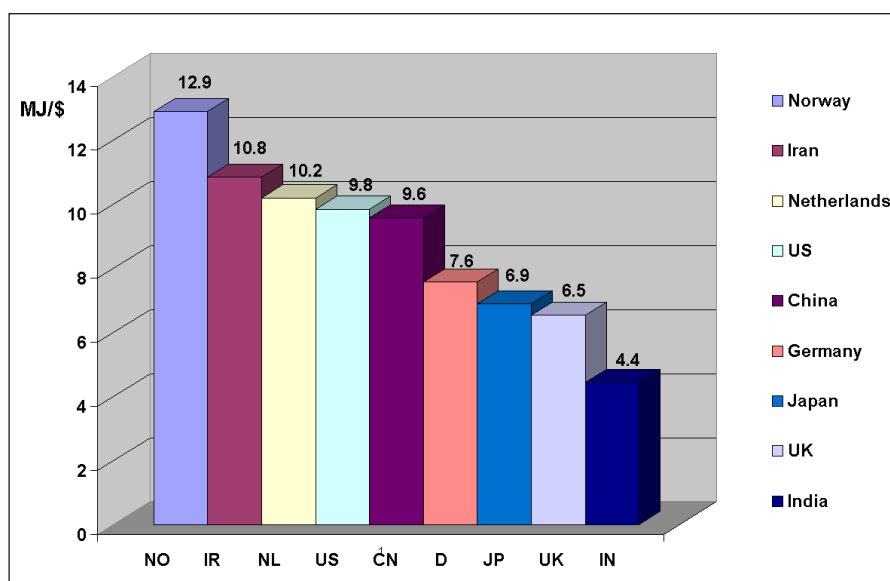

Fig. 3: Energiintensitet. Mega-Joule per \$ (Wikipedia)

Moderne høyenergismånn krever energi. I en overgangsfase er kanskje ikke kjernekraft akkurat uproblematisk men muligvis mindre problematisk enn bruk av fossile hydrokarboner. Selv oljerike land som Iran kan om få tiår få energiproblemer, så kanskje er påstanden om at Irans atomprogram er sivilt ikke helt utenkelig (Stern 2007) selv om man berettiget kan frykte annet! I et utviklingsperspektiv forutsetter antagelig det å heve levestand-arden i utviklingsland til en viss grad økt energibruk og kan gi grunnlag for å mene at bl.a. kjernekraftutvikling er fornuftig.

IPPNW

IPPNW ble primært startet for å hindre atomkrig. Noen nasjonale medlemmer er fra land med kjernekraft, andre fra land uten. Derfor er det ikke urimelig at forskjellige IPPNW-affiliates også kan ha noe forskjellig

reprosessering, og starte et prosjekt for å analysere helseimplikasjonene av kjernekraftbruk. Våre tyske venner er særlig aktive på dette og delvis ganske aggressive. De kaller seg i den sammenheng ofte for IPPNW og kommer med en del kraftige utfall bl.a. mot WHO som IPPNW er litt usikre på om de står bak. IPPNW vil nå visstnok forsøke å utvikle sin politikk i forhold til kjernekraft framover mot kongressen i Hiroshima i august 2012.

Hva med NLA?

Atomkraftspørsmålet er komplekst. NLA har til nå valgt ikke å ha noe klart standpunkt for/mot atomkraft, annet enn at vi er opptatt av best mulig sikkerhetsregime når det gjelder anrikt radioaktivt materiale. Vi støtter således NPT, som har et regime for bruk innen sivil kjernekraft, og ser frem til hva IPPNW sentralt vil komme frem til i dette spørsmålet.

Referanser

Aslan A, Kum H: *An investigation of cointegration between energy consumption and economic growth: Dynamic evidence from East Asian countries. Global Economic Review* 39:431-439,2010

IKFF: <http://www.ikff.no/2011/04/27/nei-til-atomvåpen-og-atomkraft-ja-til-livet/>

IPPNW: <http://ippnwupdate.files.wordpress.com/2011/03/ippnw-nuclear-energy-resolution1298.pdf>

Kraft J, Kraft A: *Note and comments: On the relationship between energy and GNP. J Energy and Development* 3:401-403,1978

Stern R: *The Iranian petroleum crisis and United States national security. PNAS* 104:377-382,2007

Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/Energy_intensity

World Bank: *World development report 1993: Investing in health. World Bank, Washington DC* 1993

Atomvåpen og klimaendringer - trusler med mange paralleller

Menneskers politiske valg og atferd kan i enkelte tilfeller være en trussel mot menneskeheten. Dette gjelder i høy grad hvordan vi ser på besittelse og bruk av atomvåpen. Det gjelder også våre holdninger til klimaendringene som vi vet utgjør en meget alvorlig helsetrussel. Hvis verdenssamfunnet samler seg om effektive tiltak er det ennå mulig å redusere skadene på liv og helse. Mange tiltak for å bekjempe klimaendringene vil i seg selv ha direkte positive helseeffekter. Nødvendige klimatiltak vil slik kunne oppfylle både miljø- og helsemål. Leger har ledet an i arbeidet mot atomvåpen og kan også bli en nøkkelgruppe i kampen mot klimaendringene siden helsekonsekvensene er sammenlignbare.

**Lars Thore Fadnes
Gunnar Kvåle
Lasse Pihlstrøm**
*Senter for internasjonal helse ved
Universitetet i Bergen*

Klimaendring og helse

Det er vitenskapelig enighet om at menneskelig påvirkning endrer klimaet på jorden (1, 2). Avhengig av hvor mye mer klimagasser som slippes ut, har det internasjonale klimapanelet (IPCC) anslått at den gjennomsnittlige temperaturen på jorden vil øke med mellom 1,1 og 6,4° celsius i løpet av århundret vi er inne sammenlignet med perioden 1980–1999 (1). Klimaendringer har i høyeste grad også helsekonsekvenser, noe som vi tidligere har beskrevet i en artikkel i Tidsskrift for den norske legeforening (3). I en grundig oversiktsartikkel om helseeffekter av klimaendringer i The Lancet omtales den globale oppvarmingen som den største trusselen mot global helse i det 21. århundret (5).

Å unngå en viss grad av temperaturstigning i forhold til dagens temperatur er ikke lenger mulig. Forebyggende helsearbeid må derfor rettes inn mot en best mulig tilpasning til de endringene som vil komme, parallelt med arbeidet for å begrense temperaturstigningen gjennom reduksjon i klimagassutslipp. Global oppvarming påvirker helse direkte og indirekte gjennom en rekke sammensatte årsaksforhold der mange faktorer bidrar i en kompleks helhet.

Endret sykdomsmønster

Klimaendringene vil føre til endrede forhold for spredning av flere infeksjonssykdommer (6, 7). Endringer i nedbørsforhold og temperatur kan få stor innvirkning på disse, også i nordlige områder. Det forventes at klimaendringene vil føre til at større befolkningsgrupper vil være utsatt for dengue, flåttbåren encephalitt, malaria, pest (*Yersinia pestis*) og schistosomiasis (5-7). Erfaringer med tiltak for reduksjon av vektorpopulasjoner (7) og problemer knyttet til resistens mot medikamenter (8) viser at forebygging og behandling av sykdommer kan bli svært kostbart. Siden mange andre forhold også påvirker sykdomshyppigheten, er det vanskelig å forutsi hvor store endringer som kan forventes i forekomsten av den enkelte av disse sykdommene.

Mat

Global oppvarming vil gå ut over matsikkerheten. Klimamodeller viser stor sannsynlighet for alvorlig tørke i lengre perioder i løpet av det 21. århundret over det meste av Afrika, i Sør-Europa, Midtøsten, USA og Sørøst-Asia (9). Samtidig er også økende grad av ekstremregn svært ødeleggende for avlinger. Sammen med en global temperaturøkning gir dette dårlige utsikter for jordbruk og matsikkerhet i mange områder, særlig i deler av Afrika og Asia, der det alt i dag er stor risiko for hungersnød.

Vann og sanitære forhold

Tilgang til rent vann er en grunnleggende forutsetning for god helse og allerede

en stor utfordring. Stigende temperatur, nedsmelting av isbreer og endret nedbørsmønster vil påvirke vanntilgang og sanitære forhold, med økt risiko for diaré og andre smittsomme sykdommer som følge (10).

Boligforhold

Parallelt med forventede klimaendringer foregår også en global urbanisering, som på flere måter kan gjøre befolkninger enda mer sårbare for de helsetrusslene en varmere verden fører med seg (5). Store befolkningsgrupper i fattige byområder vil ha behov for boliger som legger til rette for god helse, blant annet med tilgang til elektrisitet for matlaging. Det er en stor utfordring å fremskaffe nok energi for slike formål fra fornybare kilder og unngå at en nødvendig utvikling fører til høye klimagassutslipp.

Ekstremvær

Ekstreme vær fenomener som flom, storm og hetebølger forventes å øke i omfang i årene som kommer (2). Slike hendelser kan føre til store akutte helseskader og mange dødsfall som en direkte effekt. I tillegg vil sårbare grupper utsettes for økt sykdomsrisiko gjennom ødeleggelse av boliger, infrastruktur, vann- og matressurser. Temperaturøkningen gir også økt risiko for heteslag samt arbeidsmedisinske konsekvenser (11).

Befolkningsvekst og migrasjon

Mange av forholdene som knytter klimaendringer til helserisiko, vil forverres ytterligere av samtidig befolkningsvekst i sårbare områder. Et

økende antall klimaflyktninger kan bli en av de mest dramatiske konsekvensene av klimaendringene. Det er fare for at flere hundre millioner mennesker må flytte fra kystnære områder (12). Samvirkning mellom befolkningsvekst, migrasjon og klimaendring vil gjensidig forsterke problemer knyttet til matforsyning, boforhold og tilgang på ferskvann. Dette vil også kunne utløse større menneskelige konflikter og vold. Konflikter kan også øke trusselen for bruk av atomvåpen.

Helsefordeler ved klimatiltak

Ny forskning tyder på at mange viktige tiltak for å bekjempe klimaendringene også fører til store helsefordeler der tiltakene gjennomføres mens man i tillegg oppnår globale helsefordeler ved reduserte klimautslipp (13). Ved økt bruk av aktiv transport som å sykle eller gå framfor å kjøre vil man redusere forekomsten av hjertesykdom og andre kroniske sykdommer betydelig, og samtidig redusere klima-gassutslipp (14).

Reduksjon i kjøttforbruk regnes som det klart viktigste og mest effektive klimatiltaket relatert til mat og jordbruk (15), og vil gi store helsefordeler (16). For eksempel er det beregnet at 30 % reduksjon i konsumet av mettet fett fra dyr vil redusere sykdomsbyrden for hjertesykdom med 15 % i Storbritannia og med 16 % i Brasil. Vegetarkost vil redusere forekomsten av hjertesykdom ytterligere, samtidig som det etterlater et betydelig mindre karbon-fotavtrykk (17). Vegetarkosthold er også forbundet med lavere forekomst av fedme, hypertensjon og diabetes mellitus (18). Med en bedre tilpasset matpolitikk er det mulig å redusere klimautslippene fra jordbruket og samtidig produsere nok mat til verdens befolkning (15).

Endring i elektrisitets- og varmeproduksjon for å redusere klimagassutslipp vil kunne redusere helseskadelige effekter av utendørs luftforurensing (19). Dette gjelder særlig ved en reduksjon i bruk av kull og

overgang til transportmidler med lavere utslipp. I lav- og mellominntektsland vil innendørs forurensing kunne reduseres betraktelig hvis åpne ildsteder og ovner som er lite effektive erstattes med effektive ovner med lite utslipp. Det er beregnet at et program i India for introduksjon av 150 millioner kokeovner med lave utslipp, over en 10-års periode vil kunne forebygge rundt 2 millioner for tidlige dødsfall av lunge- og hjertesykdom (20).

Mange klimatiltak vil slik kunne oppfylle både klima- og helsemål. Enkelte tiltak kan imidlertid også ha uheldige helseeffekter. Et eksempel er biobrensel som dyrkes på jordarealer som burde brukes til matproduksjon (21). Alle slike tiltak bør derfor vurderes nøye ut fra de totale helseeffektene som forventes, både lokalt og globalt.

Kunnskap forplikter

Det er fortsatt mulig å stabilisere klimaendringene og slik redusere risikoen for de mest alvorlige helseskadene som er beskrevet over. Det haster da med å iverksette atskillig sterkere tiltak for å redusere CO₂-utslippene enn det som hittil er gjort. Jo lengre vi utsetter nødvendige kutt i utslipp av klimagasser, desto mer alvorlige blir konsekvensene for helse, miljø og økonomi, og jo større vil de fremtidige kostnadene bli. Om vi skal ha en realistisk mulighet for å unngå en temperaturøkning på mer enn 2°, må størstedelen av verdens kjente kilder for olje, kull og gass forbli uutnyttet (22). Å stoppe utvinning fra de mest forurensende kildene, som tjæresand og kull, må også få høy prioritet. Norge, som et rikt oljeproduserende land med store oljereserver, har spesielt gode forutsetninger for å vise verden at det er mulig å avslutte utvinningen før lagrene er tomme.

Om ikke vi, sammen med politiske ledere verden over, i løpet av få år setter i verk betydelig sterkere tiltak mot utslipp av klimagasser enn det som ble antydnet under klimamøtet i Cancun

i 2010, ser det ut til at vi vil gå mot en temperaturøkning på 3–4° eller mer. Dette er høyere enn det som beskrives som et sannsynlig «vippepunkt» for irreversible klimaendringer med fare for utløsning av selvforsterkende mekanismer med meget alvorlige konsekvenser (23).

Kunnskapen vi har om betydningen av global oppvarming for liv og helse, kan åpne for en ny tilnærming i nasjonal og global klimapolitikk. Mens klimaeffektene av utslippsreduksjoner vil vise seg over et lengre tidsperspektiv, vil helsefordelene være raskt merkbare. Dette kan styrke motivasjonen for å gjennomføre nødvendige klimatiltak.

Hver enkelt kan også yte et vesentlig bidrag gjennom en bevisst, klimavennlig livsstil. Dette innebærer å vurdere personlige forhold i lys av klimaproblemene som transport og reising, matvaner, strømforbruk, personlig forbruk og avfallshåndtering.

Klimaendringer kan føre til konsekvenser som i omfang kan sammenlignes med effektene av bruk av atomvåpen. Men til forskjell fra skadene fra bruk av atomvåpen vil helseskader på grunn av klimaendringene utvikle seg over et langt tidsperspektiv, affisere forskjellige befolkningsgrupper i ulik grad. Fredsprisvinneren "International Physicians for the Prevention of Nuclear War" (IPPNW) har betydd mye for arbeidet mot spredning av atomvåpen og for at en atomvåpenfri verden nå er på den politiske dagsordenen. Det er nå viktig at leger som vet hvor farlige klimaendringene er for liv og helse, igjen går i front og slik tydelig markerer et krav om sterkere og mer effektive klimatiltak (24).

Kilder

1. Meehl GA, Stocker TF, Collins WD et al. *Global Climate Projections*. In: Solomon SD, Qin M, Manning Z et al (eds). *Climate Change 2007: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA: Cambridge University Press, 2007.
2. IPCC Core Writing Team, Pachauri RK,

Reisinger A (eds). *Climate Change 2007: Synthesis Report*. Geneva, Switzerland: IPCC, 2007. http://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_ipcc_fourth_assessment_report_synthesis_report.htm (29.4. 2011).

3. Kvale G, Fadnes LT, Tryland M, Pihlstrom L. *Climate change - the biggest health threat of our time*. *Tidsskr Nor Laegeforen* 2011, 131(17):1670-1672.

5. Costello A, Abbas M, Allen A et al. *Managing the health effects of climate change*. *Lancet* 2009; 373: 1693-1733.

6. Rogers DJ, Randolph SE, Snow RW et al. *Satellite imagery in the study and forecast of malaria*. *Nature* 2002; 415: 710-5.

7. Khasnis AA, Nettleman MD. *Global warming and infectious disease*. *Archives of Medical research* 2005; 36: 689-96.

8. Jones KE, Patel NG, Levy MA et al. *Global trends in emerging infectious diseases*. *Nature* 2008; 451: 990-3.

9. Dai A. *Drought under global warming: a review*. *National Center for Atmospheric Research, Boulder, CO, USA: John Wiley & Sons, Ltd, 2010*. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/wcc.81/full> (16.5. 2011).

10. *World Health Organization. Climate change and human health: risks and responses*. Geneva: WHO, 2004. <http://www.who.int/globalchange/>

climate/summary/en/print.html (29.4. 2011).

11. Kjellström T, Holmer I, Lemke B. *Workplace heat stress, health and productivity – an increasing challenge for low and middle income countries during climate change*. *Global Health Action*, 2. Stockholm, Sweden: 2009. <http://www.globalhealthaction.net/index.php/gha/article/viewArticle/2047/2541> (16.5.2011)

12. Nicholls RJ, Marnova N, Lowe JA et al. *Sea-level rise and its possible impacts given a 'beyond 4°C world' in the twenty-first century*. *Phil Trans R Soc A* 2011; 369: 161-81.

13. *The Lancet. The health benefits of tackling climate change An Executive Summary for The Lancet Series*, 2009. <http://www.thelancet.com/series/health-and-climate-change> (29.4. 2011).

14. Woodcock J, Edwards P, Tonne C et al. *Public health benefits of strategies to reduce greenhouse-gas emissions: urban land transport* *Lancet* 2009; 374: 1930-43.

15. *Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). The Livestock Environment and Development (LEAD) Initiative*. Steinfeld H, Gerber P, Wassenaar T, Castel V et al (eds). *Livestock's long shadow. Environmental Issues and Options*. *Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)*, 2006. <http://www.fao.org/docrep/010/a0701e/a0701e00.HTM> (7.5. 2011).

16. Friel S, Dangour AD, Garnett T et al. *Public*

health benefits of strategies to reduce greenhouse-gas emissions: food and agriculture. *Lancet* 2009; 374: 2016-25.

17. Fraser GE. *Vegetarian diets: what do we know of their effects on common chronic diseases?* *Am J Clin Nutr* 2009; 89: 1607S-1612S.

18. Craig WJ. *Nutrition concerns and health effects of vegetarian diets*. *Nutr Clin Pract* 2010; 25: 613-20.

19. Markandya A, Armstrong BG, Hales S et al. *Public health benefits of strategies to reduce greenhouse-gas emissions: low-carbon electricity generation*. *Lancet* 2009; 374: 2006-15.

20. Wilkinson P, Smith KR, Davies M et al. *Public health benefits of strategies to reduce greenhouse-gas emissions: household energy*. *Lancet* 2009; 374: 1917-29.

21. Tilman D, Socolow R, Foley JA et al. *Beneficial Biofuels—The Food, Energy, and Environment Trilemma*. *Science* 2009; 325: 270-1.

22. Meinshausen M, Meinshausen N, Hare W et al. *Greenhouse-gas emission targets for limiting global warming to 2°C*. *Nature* 2009; 458: 1158-63. <http://www.nature.com/nature/journal/v458/n7242/full/nature08017.html> (29.04.2011).

23. Hansen J. *Storms of my grandchildren*. Boomsbury, New York, 2009.

24. *Norsk nettverk for klima og helse*. <http://www.klimaoghelse.com> (29.4. 2011).

ICAN vokser seg sterkere

John Gunnar Mæland
Leder NLA
john.meland@isf.uib.no

Trygve Berge

Den internasjonale kampanjen for et forbud mot atomvåpen – ICAN- har fått nye ressurser og krefter siste året, ikke minst takket være økonomiske tilskudd fra Norge (se leder).

Nå er det ett år siden den norske delen av kampanjen ble etablert med eget sekretariat i Oslo. Bak ICAN Norge står NLA, NTA og den norske Pugwash-komiteen sammen med et voksende antall tilsluttede organisasjoner. Norges Fredsråd og Norsk Folkehjelp er sammen med de tre moderorganisasjonene representert i styringsgruppen, mens øvrige organisasjoner nå får tilbud om sitte i rådet for ICAN Norge. Hittil i 2011 har ICAN Norge organisert eller deltatt i 14

arrangementer mot kjernevåpen, de fleste i Oslo. Dette dreier seg om seminarer, debatter, demonstrasjoner, konferanser, en konsert og en gudstjeneste!

Over 20 norske organisasjoner har bekreftet at de støtter ICAN og flere vil følge. Dette omfatter andre fredsorganisasjoner samt ulike humanitære, miljørettede og religiøse organisasjoner, foruten fagforeninger, politiske ungdomsorganisasjoner og ett forsikringsselskap! (Storebrand). ICAN Norge har egne nettsider, men opererer også på sosiale medier som Facebook og Twitter. Stadig flere følger ICAN på slike medier, som gir åpning for interaktiv kommunikasjon og rask mobilisering.

Planene videre

ICAN Norge finansieres foreløpig hovedsakelig gjennom en grunnbevilgning fra Utenriksdepartementet frem til 2013. Etter besøk i Forsvarsdepartementet i vår, fikk ICAN Norge 100 000 kroner i

engangsstøtte. Forsterket økonomi er en hovedprioritering for styringsgruppen for å muliggjøre alle kampanjeplanene.

Fra høsten 2011 er det opprettet et arbeidsgruppen innen ICAN Norge. Den ene skal arbeide med økt gjennomslag i media. Den andre gruppen skal konsentrere seg om påvirkning av politikere og beslutningstakere.

Ønsker du å støtte ICAN?

Alle NLA-medlemmer som har lyst og interesse, inviteres til å ta kontakt med enten Anne Marte Skaland (skaland@icamw.org) eller Magnus Løvold (lovold@icanw.org). Også økonomiske bidrag til ICAN er velkomne gjennom Norske leger mot atomvåpen. Bruk konto: 3060 24 42671 og merk innbetaling: Bidrag til ICAN. Hvis beløpet er minst kr 500 kan man få rett til skattefradrag. Send i så fall en e-post samtidig til info@legermotatomvapen.no og oppgi personnummer, beløp og dato.

Hans Prydz in memoriam

Einar Kringlen
Kirsten Osen

Professor Hans Peter Blankenborg Prydz døde 26. juli 2011, 78 år gammel. Han ble cand.med. ved Universitetet i Oslo i 1955 og dr.med. samme sted i 1965. Han ble en av Norges fremste forskere, først og fremst innen molekylære koagulasjonsmekanismer. Han var medlem av Det Norske Videnskaps-Akademi og ble tildelt St.Olavs orden. Han hadde sitt virke ved universitetene både i Oslo og Tromsø. Fra 1989 til pensjonering i 2003 var han leder av Bioteknologisenteret i Oslo.

Allerede som student deltok Hans Prydz i samfunnsdebatten, og i 1954 var han leder av Det norske studentersamfunn. I 1956 var han sentral i arbeidet med å la ungarske studenter som var flyktninger i Østerrike, komme til Norge. Han var også opptatt av kunst og drev bl.a. flere kunstgallerier.

Hans var en av initiativtakerne til Norske leger mot atomvåpen i 1982 og var med på å skrive utkast til foreningens statutter. Allerede i 1981 var han medarrangør av et åpent møte i Universitetets Gamle Festsal om farene for en atomkrig, og sammen

med professor Thoralf Christoffersen redigerte han foredragene i publikasjonen ”Atomkrig i medisinsk perspektiv.”

Hans satt i NLA's styre i 1997 og 1998 og var også medlem av rådet. Han var der alltid for NLA. Han hadde et stort nettverk som han aktiverte til fordel for saken. På hans initiativ forærte Franz Widerberg 30 eksemplarer av litografien Copende med hest til NLA til bruk i medlemsverving. Det var

også på hans oppfordring at professor Ottar Hellevik hjalp NLA å formulere spørsmål til meningsmålingene i 1998 og 2003 om synet på et atomvåpenforbud.

Med Hans Prydz har NLA mistet enda en av sine viktige forkjempere i kampen for en atomvåpenfri verden. NLA takker for hans innsats gjennom mange år.

Lær om atomvåpen: Atomkrigs effekter på vann og miljø

Informasjonsprogrammet *Lær om atomvåpen* er utviklet av vår svenke søsterforening SLMK. Det er nå oversatt til norsk (se www.legermotatomvapen.no eller www.atomvapen.no). Foruten oversiktlige tekster finnes det en rekke fordypningsstekster. Vi viser her et eksempel på en slik tekst og oppfordrer dere til å gjøre dere kjent med dette omfattende lærestoffet.

LEARN ABOUT NUCLEAR WEAPONS

Atomkrigs effekter på vann og miljø

Under en konferanse ved Royal Society of Medicine, arrangert i fellesskap med IPPNW (International Physicians for the Prevention of Nuclear War) i oktober 2007, ble det lagt frem nye data om de katastrofale følgene av bruk av atomvåpen. Selv en mindre, regional atomkrig vil påvirke miljøet og klimaet i en grad som inntil da var ukjent. Om dataene fra disse estimatene og simuleringene er korrekte, fremstår dagens situasjon med risikoen for videre spredning av atomvåpenteknologi som enda mer kritisk. Det blir klart at nedrustning er i alle verdens staters interesse.

Klimaeffekter av begrenset atomvåpenbruk

På åttitallet var begrepet "atomvinter" mye brukt i debatten. Ordet viste til mørket og temperaturfallet som ville bli konsekvensen av en stor atomkrig mellom USA og Sovjet. Allerede da visste man at de kolossale brannene som ville oppstå, ville sende sotpartikler ut i atmosfæren, stenge for solen og føre til mørke, nedkjøling, dårlige avlinger og global hungersnød.

Ifølge Robock har klimaforskningen gjort enorme fremskritt de siste tiårene, delvis som en følge av den økende klimadebatten. Det har også mulighetene for å gjøre detaljerte datasimuleringer av kompliserte klimatiske prosesser. Erfaringer fra store skogbranner og vulkanutbrudd har også gitt viktig kunnskap.

Robocks data er basert på simuleringer av en krig mellom to stater med store urbane sentra, der det i løpet av begrenset tid blir detonert 100 atomvåpen på Hiroshima-størrelse i urbane områder. Scenariet tilsvarer hva som kan skje i en væpnet konflikt mellom India og Pakistan. Man kan imidlertid merke seg at disse to statene har mindre enn 0,1 prosent av verdens totale atomvåpenarsenal.

Etter en atomeksplosjon vil store mengder sotpartikler legge seg i stratosfæren, hvor de vil påvirke klimaet på jorden i lang tid. Soten stenger for solstrålene og dermed lys og varme. Resultatet er en stor temperaturreduksjon: de første årene rundt $-1,25^{\circ}\text{C}$, og etter ti år $-0,5^{\circ}\text{C}$. Effektene på klimaet vil vedvare i mer enn et tiår. De største temperaturreduksjonene vil skje over land, med et fall på flere grader i Nord-Amerika og Eurasia.

Fortynning av ozonlaget

Selv en begrenset atomkrig vil ifølge ny forskning få katastrofale konsekvenser for ozonlaget, som beskytter alt liv på jorden mot solens skadelige UV-stråling. Det blir hevdet at 100 atombomber på Hiroshima-størrelse detonert i urbane omgivelser, ville gjort ozonlaget 20 % tynnere rundt hele kloden. De nordlige breddegradene ville blitt hardest rammet, med opptil 70 % reduksjon i løpet av de første fem årene etter en atomkrig. Tropene ville kommet best fra det.

All røyken som stiger opp i stratosfæren absorberer solstråler og gjør luften utrolig varm. Dette gjør at ozonlaget blir tynnere. Når ozonlaget reduseres, kommer flere UV-stråler jorden, noe som skader både mennesker og vegetasjon. Økt UV-stråling kan føre til hudkreft, øyeproblemer og andre helseproblemer. Det påvirker også økosystemer i vann og skader fisk, skalldyr, amfibier og plankton.

Jordbruksproblemer og hungersnød

Jordbruket vil bli påvirket av endringer i mange klimatiske faktorer: nedbør, temperatur og sollys. I en rapport om klimaeffektene av en regional atomkrig anslår Robock at jordbruks sesongen, dvs. årets frostfrie dager, ville bli ti dager kortere i Norge og andre nordlige stater i løpet av det første året etter en begrenset atomkrig mellom India og Pakistan. Det verste ved scenariet at de dårlige avlingene blir beskrevet som et globalt fenomen. Antallet frostfrie dager som går tapt i det første året etter en atomkrig, vil variere mellom 10 og 30 (Sibir er på topp med 100 tapte dager).

Først kommer de fryktelige lokale effektene av en atomvåpendetonasjon. Effektene av branner, stråling, trykkbølger, orkanvinder og flygende vrakrester er velkjente. Tallet på døde ville måles i millioner om dette fant sted i storbyer i en folkerik region som India-Pakistan.

Panikk, masseflukt, ødelagt infrastruktur og lokal sivilisasjonskollaps ville føre til ytterligere dødsfall. Politisk uro kan spre seg lokalt og globalt, men fortsatt ville ikke effektene skille seg noe særlig fra effektene av en konvensjonell regional krig, om det ikke hadde vært for de globale klimakonsekvensene av en atomkrig. Hva et dramatisk fall i jordbruksproduksjonen ville innebære kan vi bare spekulere i, men det er ikke urimelig å anta at de som allerede nå lider under matmangel ville få størst problemer med å klare omstillingen.

I følge den britiske legen Ira Helfand kan vi forvente oss at kornprisene stiger i takt med trusselen om manglende avling eller handel (4). Muligheten er også stor for at et dyrkningssystem som allerede er ustabil på grunn av klimaendringer forårsaket av for eksempel drivhuseffekten, vil være ekstra sårbart for ytterligere katastrofer. Dessuten brukes i dag en del av verdens korn til produksjon av drivstoff for å begrense avhengigheten av olje, noe som kan bli enda viktigere i politisk urolige tider.

Videre påpeker Helfand at vi ikke heller må glemme at sult i den utstrekningen som skisseres over i seg selv kan forventes å fremkalle opptøyer, borgerkrig og eskalerende konflikter i

kampen om ressurser, med enda flere dødsfall som følge (5). En atomvåpenkrig, for eksempel mellom India og Pakistan, vil få langt flere følger en "bare" de direkte følgene av selve atombombeeksplosjonene.

Dommedagslageret -Frøbanken

I februar i 2008 ble et internasjonalt frølager åpnet på Svalbard. Det ligger mer enn hundre meter inne i fjellet, hvor temperaturen holdes konstant på -18 C. Frølageret blir kallet "dommedagslageret", ettersom tanken bak det er at frø for alle verdens avlinger skal kunne oppbevares der uten å bli rammet av naturkatastrofer, klimaendringer eller atomkrig.

Vannrelaterte problemer

En atomkrig ville også bety at store deler av vannsystemene i det rammede området ville bli ødelagt. Alle åpne vannkilder ville bli forurenset av radioaktivt nedfall og livsfarlige å drikke fra. Etter Tsjernobyl-ulykken så man at ikke bare vassdrag og grunnvann i katastrofeområdet ble påvirket. Radioaktivt cesium fra ulykken fantes fortsatt i havet i Nord-Europa i ti år senere. Radioaktive partikler i vannet kan forurense fisk og skalldyr i disse områdene.

Overlevende etter atomangrep må være klar over at radioaktive partikler ikke kan kokes bort eller fjernes kjemisk. Det tryggeste er å finne drikkevann fra tildekkede brønner så langt borte fra nedslagsområdet som mulig. Likevel mener forfatteren av boken *Nuclear Survival Skills*, Cresson H. Kearny, at flere vil bli drept av vannbårne sykdommer enn av vann forurenset av radioaktivt nedfall. En atomkrig vil også føre til dårligere hygiene. Vannet vil være forurenset, folk vil bo tett sammen og det vil bli vanskelig å finne effektive systemer for avfallshåndtering. Det vil bli flere insekter og mikroorganismer med stor motstandskraft mot radioaktivitet. Dårlig hygiene og mange insekter vil føre til en økning i smittsomme sykdommer, mange av dem vannbårne.

1 *Effects of nuclear war on health and health services*. Verdens helseorganisasjon, 1984.

2 Robock, A et al, "*Climatic consequences of regional nuclear conflicts*" *Atmos. Chem. Phys.*,7, 2003-2012,

2007. Copernicus GmbH on behalf of the European Geosciences Union.

3 Mills, Michael J, Toon, Owen B, Turco, Richard P, Kinnison, Douglas E, Garcia, Rolando R, *Massive global ozone loss predicted following regional nuclear conflict*. University of Colorado 2008.

4 Helfand, Ira. *An assessment of the extent of projected global famine resulting from limited, regional nuclearwar*. © 2007 Royal Society of Medicine

5 Ibid

6 Vattenportalen http://www.vattenportalen.se/fov_problem_radioaktivitet.htm

7 Kearney, Cresson H. *Nuclear Survival Skills*. Oregon Institute of Science and Medicine, 1987. Kapittel 8.

LEARN ABOUT NUCLEAR WEAPONS 2008

© SWEDISH PHYSICIANS AGAINST NUCLEAR WEAPONS, SWEDISH PEACE AND ARBITRATION SOCIETY

Mitt møte med Palestina - Sommeren 2011

NorPal Sawa er et prosjekt som etter initiativ fra to ildsjeler i MedFred og NMF ble startet opp sommeren 2011. Prosjektet bygger på det veletablerte ReCap-prosjektet som ble opprettet av IPPNW students i 2003. Prosjektet går ut på at 10 norske/europeiske studenter sammen med 10 vertsstudenter i Palestina i løpet av en intensiv måned lærer om konflikten samtidig som de hospiterer på sykehus og jobber i flyktningleir.

Sofie Paus

MedFred Bergen

paus@legermotatomvapen.no

Blant mange søkere var jeg en av de heldige som deltok på prosjektet sommeren 2011. Under følger en del av mine tanker og opplevelser fra denne intense måneden i Palestina.

Allerede ved ankomst Ben Gurion internasjonale flyplass begynte lette ubehageligheter. For å slippe gjennom passkontrollen var det en nokså nøye utspørring av enhver der hjemreisebillett og reiseplaner måtte framvises. Mistenksomheten rundt din tilstedeværelse i landet var trykkende.

Da vi endelig ankom Nablus etter bussbytter i Jerusalem og Ramallah var vi allerede blitt ønsket velkommen et titalls ganger av diverse palestinere. Det er altså ikke mindre enn hundre prosent sant at det palestinske folket er de mest gjestfrie og høflige menneskene jeg så langt har møtt.

Nablus har 130 000 innbyggere og er en konservativ og politisk aktiv by nord på Vestbredden. Her ble vi møtt av de lokale vertsstudentene og innlosjert i svært velutstyrte universitetsleiligheter. Opplegget de har lagt opp for oss er intet mindre enn helproft. I løpet av den første uken fikk vi introduksjonsforelesninger hver morgen om Palestinas historie og besøk av lokale hjelpeorganisasjoner. Vi norske rakk også å holde et nesten tre timers langt foredrag om Norge. Om ettermiddagene har vi vært på ekskursions i omliggende landsbyer og i gamlebyen i Nablus. Den er omtrent akkurat slik du kanskje forestiller deg at den er – trange gater, kjøpmenn tett i tett som selger mandler og grønnsaker, bønnerop som gjaller i det fjerne, barn som leker i gatene og roper "what's

yåår neeeeeem" etter deg. Men det er under ti år siden byen var okkupert; alle innbyggerne ble satt i "husarrest" av de israelske soldatene - fanget i eget hus, i eget land mens israelerne jaktet på "terrorister". Og like utenfor bygrensene presser de israelske bosetningene på, utnytter og blokkerer strategiske landområder og setter opp grenseposter som blokkerer viktige utfartsårer og mildt sagt gjør livet mindre lett for alle palestinere. Overgrepet som gjøres på Vestbredden er vanskelig å fatte før du kjenner det på kroppen, og skjønner hvordan det påvirker innbyggernes hverdag. Plutselig setter israelerne opp en grensepost og da kan du plutselig stå åtte timer i kø for å komme gjennom. Det er ikke bare selve maktovergrepet fra israelernes side som gjøres som forringer livskvaliteten – det er også trusselen og frykten som spres og usikkerheten som oppstår i kjølvannet, at du aldri helt vet hvordan din egen hverdag vil arte seg.

Etter første introduksjonsuke var det klart for helgetur til Betlehem og Hebron, sør på Vestbredden. På vei sørover i minibuss oppdaget vi raskt muren, denne kjempemessige betongkjempemuren, som israelerne har bygget opp under påskuddet av behovet for sikkerhet. Muren omkranser de palestinske områdene på Vestbredden langt innenfor grensene som ble tegnet opp under Osloavtalen, og med piggetråd og kontrolltårn blir enhver som nærmer seg den effektivt stoppet.

Så kom vi plutselig til et av disse mye omtalte checkpointene, kontrollposter som israelerne har strødd utover hele det palestinske territoriet (88 i tallet). ALLE israelere har 2 (for kvinner) eller 3 års OBLIGATORISK militærtjeneste etter videregående der de blir utplassert på grenseposter eller liknende. Dette hindrer effektivt de fleste muligheter for at de første møter mellom israelere og

palestinere kan være på like fot, sosiale sanksjoner fra fremtidige arbeidsgivere er noe av det som kan ventes om du setter deg til motverge mot å avtjene verneplikten.

Vi ble vinket til siden og inn kom en kølsvart mann av afrikansk avstamning bærende på så mye militært utstyr, radarer og maskingevær, at jeg trodde han skulle knekke sammen under vekten. Jeg fikk nesten lyst til å le da jeg så denne mannen; på den tapende siden under apartheidperioden for under 20 siden, nå på seierherrenes side i en konflikt som i større og større grad begynner å minne om den i Sør-Afrika. Uten mimikk ba han om passene til alle mennene. Han sjekket dem, og lot oss relativt raskt dra videre. Palestinerne mente vår tilstedeværelse bidro til den raske saksgangen, vi hadde forskanset oss med de blondeste nordmennene i forsetet.

Det første som møtte oss da vi svingte inn på plassen foran fødselskirken i Betlehem var jaggu meg Sidsel Wold. I kjent positur, med stort, vilt håret og blomstrete bukser intervjuet hun besøkende foran turistsenteret i byen. Er det små forhold her? Tja, Vestbredden er bare 5600 kvadratkilometer med 2,5 millioner innbyggere. For å sette det litt i perspektiv er både Israel og Palestina på størrelse med Hordaland fylke. Og bare for å gjøre det klart – Vestbredden ligger ikke vest, men øst i dette området. Vest henviser her til vestsiden av Jordanelven.

Etter Betlehem var Hebron neste stopp. Hebron er den største byen på Vestbredden, med en halv million innbyggere. Byen var for to tiår siden levende, med en stor moské og yrende folkeliv i gamlebyen. Så kom de israelske nybyggerne og slo seg ned i 1997. 420 i tallet, med 1500 soldater på slep – av sikkerhetshensyn må skjønne. Tungt bevæpnede lurte soldatene rett

innenfor alle israelske bosetninger, ved checkpoints på vei til moskeen, i de massive utkikkstårnene de har bygget opp – rett og slett over hele byen sitter de slapt med hvert sitt enorme maskingevær og overvåker all bevegelse i bykjernen. I moskeen har de til og med mikrofoner - de tar opp alt du snakker om.

Og hvor har så de israelske nybyggerne plassert seg? I gamlebyen – oppå gamlebyen for å være mer presis. Her slo de seg ned og jaget bort de fleste palestinerne fra husene sine. Kjøpmenn med tillatelse kan fortsatt selge varene sine i de trange gatene, men har vært nødt til å sette opp netting over de små butikkene pga all driten nybyggerne kaster ned på dem. Men det stopper ikke der. Det er her det begynner.

I det vi gikk av bussen møtte vi en liten armé på åtte israelske soldater, de patruljerte bydelen på jakt etter en ikke navngitt person. Palestinerne ba oss om ikke å la oss affektere av det. I enden av gamlebyen må man gjennom et checkpoint for å nå inn til plassen foran moskeen, og så må man gjennom enda en sikkerhetskontroll for å komme inn i selve moskeen. Ved hvert checkpoint må man gjennom både metalldetektorer og gittere, og der står det tre eller flere mimikkløse, eventuelt tyggegummityggende unge soldater og følger med.

Og så, etter at vi har besøkt moskeen skjer det. Dima (en av de palestinske jentene) måtte sette igjen parfymen ved checkpointet på vei inn til moskeen. Venninnen hennes (Ghaida) sier på vei ut; ”nå må du gå og se å hente parfymen de stjal fra deg”. Uheldigvis sa hun det halv høyt, og uheldigvis nummer to – det viste seg at den nærmeste vakten kunne arabisk. Svaret hun får, var (håper jeg) en tom trussel. Men det viser noe av den foraktelige holdningen israelske soldater

har mot palestinerne. Soldaten sa ordrett: ”Du kan si til venninnen din at vi ikke stjal parfymen din – vi tok den. Og du kan gå og si til henne at hvis hun sier det igjen så skyter vi henne”. Parfymen var det bare å glemme.

Selv om jeg var nærmeste vitne skjønte jeg ikke situasjonen da den skjedde – jeg er både språklig og situasjonsmessig for imbesil. Og selv om jeg hadde forstått situasjonen, hadde jeg ikke fattet det, for den er ikke til å fatte – er den?

Etter denne mildt sagt inspirerende introduksjonsuken tok vi fatt på hoveddelen av prosjektet. Fra uke nummer to til fire var vi nordboere plassert rundt på ulike sykehus fra åtte til to om morgenen. Hadde jeg skulle klart å formidle alle inntrykk fra disse dagene hadde det blitt en tynnskrevet greie på størrelse med Snorre Sturlason. Jeg får prøve å gi dere en smakebit.

Førsteintrykket fra et palestinsk sykehus kan oppsummeres i ett ord: Kaos. Og

”Overgrepet som gjøres på Vestbredden er vanskelig å fatte før du kjenner det på kroppen.”

for å være ærlig, jo lenger ”innover” i systemet du kommer så forandrer ikke dette inntrykket seg noe særlig. I hvert fall ikke for en blek, kultursjokkert nordmann som til tider ikke klarer å gjøre annet fornuftig enn å sprite seg på hendene. Det sistnevnte punktet er imidlertid noe de palestinske legene tar lett på – ved forrige morgenvisitt jeg var med på, der legen undersøkte omtrent 20 mannlige pasienter, ble verken sprit eller såpevann benyttet mellom noen av berøringene.

Al Wattani (indremedisinsykehuset) som jeg har hospitert på den siste uken har ca. 50 sengeplasser og er det offentlige indremedisinsykehuset for ca en halv million innbyggere i og rundt Nablus (sammenlign med Oslo – you do the maths). Det sier seg selv at det kun er de mest ekstreme tilfellene som kommer inn på sykehuset, og at utskiftningen på akuttmottaket (som for øvrig har 7 sengeplasser) best kan sammenlignes med frekvensen av varepip på en tilfeldig valgt Rema 1000. Gardinene mellom de tette sengene (der laknene ikke har blitt skiftet på en liten mannsalder) trekkes fram og tilbake og er du heldig får du sett et ekstremt tilfelle av hjertesvikt, forstørret lever eller væskeansamling før ”svisjet” i gardina går og det er nestemann inn.

Kultursjokket er intet mindre i Balata – flyktingleieren der vi norske jobber som frivillige i 3 timer, 5 dager i uka. Når du hører ordet ”flyktingleir” tenker du kanskje på hvite, nedstøvede plastikkfelt i ørkenen (det gjorde i hvert fall jeg). Og Balata var sånn en gang, men det var i 1948 da den ble opprettet. I dag er den mer som en trang og fattig bydel i Nablus. Her bor det i dag 25 000 mennesker (mot 5000 i 1948), og de fleste av barna vi jobber med er født her. Det er den største flyktingleiren på Vestbredden og huser i tillegg til alle palestinerne

(som definerer seg som flyktinger i eget land og ønsker å returnere til Haifa eller Jaffa, der familien en gang bodde) 2 skoler, 5 moskeer og en drøss små dagligvarekiosker.

Her kryr det av barn, det er over hundre barn påmeldt til denne ”sommerskolen”, og tonorske og to palestinere har ansvar for tjue barn hver. Tjue barn og fire ”voksne” tenker du – piece of cake! Ehm, ikke akkurat. Ikke når barna er hyperaktive, påkaller konstant oppmerksomhet og snakker som stupbratte fosser på arabisk. Det ørlille reportaret vi norske hadde opparbeidet oss (”Bra!” og ”Perfekt!”) var fort oppbrukt og tunga var tørr, men barna fortsetter å snakke og forventer respons. Her skal det læres både engelsk og origami, og om ikke det var ambisiøst nok har de ansvarlige i campen bestemt at vi skal ha et avslutningsshow med alle foreldrene til stede den siste dagen i campen.

Utover i oppholdet har ulike medier bedyret at spenningen stiger på Vestbredden og at stedet nå er en tikkende bombe. Grunnen er at palestinerne skal ta opp ”Palestinasaken” i FNs generalforsamling i september, og at det er knyttet stor spenning til utfallet. Hva har vi merket til dette?

I forrige uke ble en ung 21-årig skutt og drept på vei til bønn like utenfor Nablus. Noen av oss så ham, ettersom han kom inn til sykehuset. Og i går hadde det vært steinkasting og uroligheter rundt et settlement like utenfor Nablus. Vi merket dette ved at det plutselig strømmet ut et tjuetalls palestinske soldater på området utenfor akuttmottaket. Enhver palestinert vi prøvde å spørre ut bedyret at ingenting var på gang. Senere fant vi ut at dette var et forebyggende tiltak i tilfelle urolighetene skulle nå sykehuset. Men mest av alt er det mediabygde ”spenningsbegrepet” noe vi ikke helt kjenner oss igjen i her

nede. Jeg føler meg veldig trygg her.

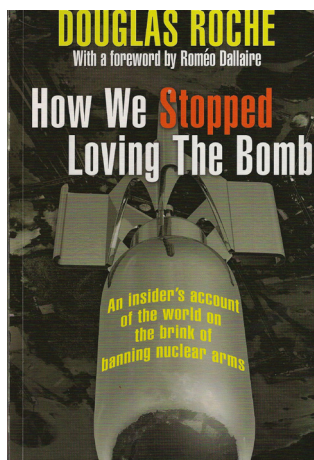
En norsk venn av meg sa engang at du kan ikke bli i okkuperte Palestina over lengre tid uten å i større og større grad sympatisere med palestinerne. Måten israelerne systematisk har gått fram for å gjøre livet vanskelig for palestinere er intet annet enn imponerende. Denne ”act of self defence” er helt uproposjonal når du sammenlikner den med palestinerne motstandskamp. Og det er akkurat denne proposjonaliteten du ikke får innblikk i før du har sett det med egne øyne. Men så er det systemet man må hate og ikke enkeltmennesket.

Dette er virkelig en gammel konflikt. Den strekker seg helt tilbake til 1948 og de fleste aspekter ved den er blitt foreviget gjennom utallige bøker og kronikker. Det jeg har skjønnet med prosjektet jeg selv har vært en del av er at det er noe helt annet å ha opplevd konflikten, å ha kjent den på kroppen. For når vi sitter i godstolen hjemme er vi kanskje opplyste, men vi har ikke opplevd. Så da gjenstår det ikke mer å si enn å foreslå du skal ta deg en tur.

For på tross av alt det vonde er det mest gode opplevelser jeg har herfra. Det er alle smilene du får når du henger med hodet ut av minibussen på veien hjem mot Nablus gjennom Vestbredden. Det er å få servert te av en smilende mann uten tenner, eller sitte på toppen av et pariserhjul med palestinerne i en fornøylespark like ved Nablus. Herfra kunne vi skimte middelhavet og Tel Aviv i det fjerne (hadde grensene vært åpne hadde det tatt tjue minutter å kjøre dit) og se på den vakre solnedgangen og tenke at middelhavet der borte er så nærme – men samtidig så altfor fjernt. Men så er det liksom greit også – så ler vi, så røyker vi litt shisha – så er ikke livet så altfor verst. Tross alt.

Douglas Roche

HOW WE STOPPED LOVING THE BOMB. An insider's account of the world on the brink of banning nuclear weapons. James Lorimer & Comp LTD Publ. Toronto, 2011, 205 sider, ISBN 978-1-55277-652-0

Boken er en klargjørende analyse av de siste års utvikling på det atompolitiske området skrevet av stifteren og sjelen i Middle Powers Initiativ, tidligere canadisk senator og nedrustningsambassadør med livslang erfaring fra nedrustningsarbeid og et nett av kontakter på alle nivåer av diplomati og fredsbevegelse. Han er innstilt til Nobels fredspris av International Peace Bureau. Bokens tittel henspiller på filmen Strangelove. Hovedfokus er på en konvensjon mot

atomvåpen, og boken bør være obligatorisk for alle som arbeider for denne saken.

Del 1 problematiserer forholdet mellom folkets håp og diplomatiets forhalingstaktikk. Den tar utgangspunkt i tilsynskonferansen for Ikke-spredningsavtalen 2010, Obamas atompolitikk og det militær-industrielle kompleks. Sentralt står problemet med at politikere snakker med to tunger.

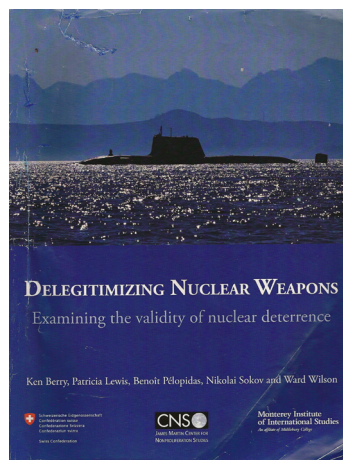
Del 2 handler om verdier, dvs atomvåpen versus human security, utvikling, menneskerettigheter, helse, klima, fornybar energi versus kjernekraft, misbruk av verdens ressurser til militære formål etc. Alt henger sammen. Atomvåpen er "anti-humane" med potensial til å ødelegge forhold på jorden som alle andre problemer er avhengig av for å løses. Kampen mot atomvåpen krever en ny "pan-human" tenkning med moral som kjerneverdi.

Del 3 drøfter hvordan atomvåpen skal kunne avskaffes. Konklusjonen er at det bare finnes én farbar vei, nemlig at en gruppe likesinnete, mellomstore ikke-atomvåpenstater starter arbeidet med en konvensjon mot atomvåpen etter mønster av arbeidet for konvensjonene mot andre masseødeleggende våpen. Norge har her ansvar og mulighet i samarbeid med Sveits, Østerrike, Tyskland og Belgia. Visjonen om en atomvåpenfri verden har støtte fra et utall av organisasjoner, en rekke fremtredende politikere og 2/3 av verdens regjeringer. Tiden er nå. Det gjelder å handle før mulighetens vindu smekker igjen.

Anmeldt av av Kirsten Osen, rådsmedlem NLA

Ken Berry et al.

DELEGITIMIZING NUCLEAR WEAPONS. Examining the validity of nuclear deterrence. James Martin Center for Non-proliferation Studies, Monterey Institute of International Studies, 2010, 84 sider.

Studien ble utført på oppdrag fra det sveitsiske utenriksdepartementet foran tilsynskonferansen for Ikke-spredningsavtalen 2010 der Sveits gikk åpent inn for en konvensjon mot atomvåpen. Heftet er spekket med fakta og er ingen lett lektyre, men det er frigjørende å oppleve hvordan

mytene om atomvåpen, som vi i fredsbevegelsen har måttet skyggebokse med i alle år, faller fra hverandre når de utsettes for en vitenskapelig og historisk basert analyse. Hva er hensikten med atomvåpen, hvilken legitimitet har de, og hvordan kan vi bli kvitt dem?

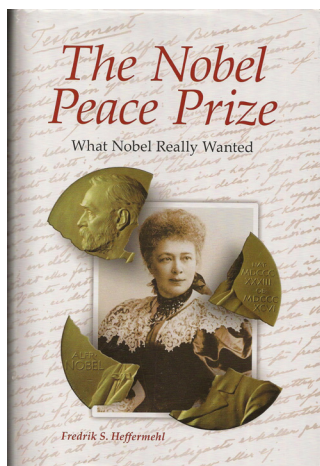
Avskrekking er den mest alminnelig aksepterte egenskap ved atomvåpen, men atomavskrekking er ingen valid ramme for internasjonal sikkerhet i det 21. århundre. Atomavskrekking har en ytterst tvilsom effekt, men er enormt risikabel. Mennesket gjør feil, og med atomvåpen blir selv en liten feil til en katastrofe. Det er ingen bevis for at atomvåpen bevarte freden under den kalde krigen eller at de var avgjørende for avslutningen av 2. verdenskrig. Det var Sovjets krigserklæring ved midnatt 8. august som fikk Japan til å kapitulere. Destruksjon av byer har aldri ført til kapitulasjon. Det finnes rikelig med bevis på at atomvåpen ikke hindrer konvensjonelle angrep.

Atomvåpen kan delegitimeres gjennom devaluering. Atomvåpen er egentlig illegitime etter internasjonal lov, men gjennom forenede anstrengelser gjennom mange år er de holdt legitime for en liten elite av nasjoner. De er ytterst ubrukelige og duger ikke til annet enn å drepe sivile en masse, noe som blir mer og mer uakseptabelt i en tid da det militæret satser på presisjonsvåpen med minst mulig kollateral skade. Atomvåpen har evne til å destruere alt vi har kjært, men skal vi bli kvitt dem, må de som har dem forstå at de er bedre tjent uten. Ved å gjennomskue magien og mytene knyttet til atomvåpen, gir studien oss fastere grunn å stå på i argumentasjonen for et forbud mot atomvåpen. Den viser også veier til å nå dette målet.

Anmeldt av av Kirsten Osen, rådsmedlem NLA

Fredrik S. Heffermehl

THE NOBEL PEACE PRIZE What Nobel Really Wanted. Praeger ABC-Clio, LLC, 2010, 239 sider. ISBN 978-0-313-38744-9

Utgangspunktet for boken er at forfatteren, som jurist, mener det er en fundamental uoverenstemmelse mellom Nobels intensjon med fredsprisen og de nå gjeldende kriterier for tildeling. Ifølge ham har 50 av de 120 fredsprisvinnerne fra 1901 til 2009 fått prisen på feil premisser.

I Alfred Nobels testament 27.11.1895 heter det at prisen til "fredsførfaktare" (ordet fredspris er ikke brukt) skal gis til den person som - i det foregående år - har gjort mest eller best for forbrødring mellom nasjonene, for

avskaffelse eller reduksjon av stående arméer og for å holde eller fremme fredskongresser (datidens arenaer for fremme av fred og nedrustning).

Etter en inngående studie av Nobel i sin samtid er Heffermehl overbevist om at testamentets ordlyd er uttrykk for Nobels intensjon. Nobelkomiteén er dermed juridisk forpliktet av testamentets nøkkelord forbrødring, nedrustning og fredskongresser, som til sammen utgjør et holistisk program for en ny og demilitarisert verdensorden. Atomtrusselen har gjort målet enda mer relevant, og det er i dag ingen mangel på kandidater som tilfredsstillt kravene. Heffermehl gir mange gode eksempler.

Alfred Nobel var internasjonalt med et genuint ønske om å forbedre verden. Han hadde nære bånd til fredsbevegelsen, spesielt gjennom baronesse Bertha von Suttner, i en tid da drømmen om fred og demilitarisering var levende. Ifølge Heffermehl var det Nobel som sådde interesse for fredssaken i von Suttner, mens det var hun som til slutt greide å vinne ham, og pengene hans, for saken. Den gang som nå manglet fredsbevegelsen ressurser, og formålet med prisen var nettopp å støtte den økonomisk.

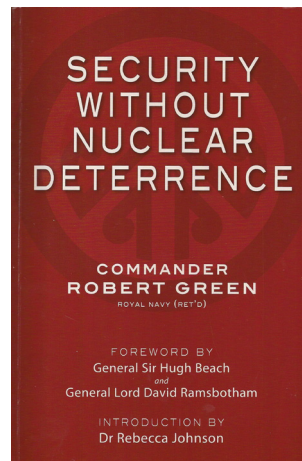
Heffermehl er krass i sin kritikk av Nobel-komiteen og dens skiftende sekretærer som etter 2. verdenskrig har omgjort Nobels spesifikke fredsførfaktarepris til en vidtfaende fredspris definert på deres egne premisser. Dette er et svik mot både Nobel og den fattige fredsbevegelsen som er de rette arvinger. Ett botemiddel kan være at Stortinget går tilbake til sin opprinnelige praksis med å prioritere kvalifikasjoner og holdninger fremfor politisk tilhørighet ved utnevning av komitémedlemmer.

Professor Richard Falk, Princeton University, skriver om boken: "Fredrik Heffermehl has written a provocative book that all peace-minded people should read with a sense of urgency. By challenging current thinking surrounding the recent awards of the Nobel Peace Prize we are led not only to rethink what Nobel truly intended with this recognition, but also what peace does and should mean in the early 21st century."

Anmeldt av av Kirsten Osen, rådsmedlem NLA

Robert Green

SECURITY WITHOUT NUCLEAR WEAPONS. Astron Media and Disarmament & Security Centre, Christchurch, New Zealand, 2010, 272 sider. ISBN 978-0-473-16781-3

Som tidligere offiser i de britiske atomstyrker, gjennomgår Robert Green atomavskrekkingens historie, dens praktiske problemer og dens innebygde selvmotsigelser. Vi må velge mellom fortsatt å leve med de farene atomvåpen innebærer, eller å ta risken på sikkerhet uten dem. Forfatteren er

kommet til at det sikreste er å eliminere atomvåpen og å vrake atomavskrekkingen til fordel for en mer human og folkerettslig basert strategi mot aggresjon. Farene ved atomvåpen må synliggjøres og alternativer til atomavskrekking konkretiseres.

Atomvåpenstatene og deres allierte rettferdiggjør sine atomvåpen med behovet for atomavskrekking. I virkeligheten utgjør atomvåpnene et sentralt sikkerhetsproblem for det internasjonale samfunn. Å finne veien tilbake fra kanten av avgrunnen der atomavskrekkingen har holdt oss hypnotisert og terrorisert i 60 år, vil ikke være lett. Som ved tidligere fremskritt innen menneskerettigheter og rettssikkerhet, vil motoren for holdningsendringer være det sivile samfunn. Green gir oss gode redskaper til bruk i denne kampen som for eksempel forståelse av hvordan atomavskrekking underminerer sikkerhet, skaper ustabilitet, provoserer til spredning og truer demokratiet, og hvordan det kan skapes bedre sikkerhetsstrategier uten atomvåpen. Å gi avkall på atomavskrekking betyr ikke å gi seg over til det onde, men å hevde moralsk styrke over det onde.

Boken er oversiktlig. Den er delt i syv kapitler med rikelige referanser, korte underavdelinger og en oppsummering på én side ved slutten av hvert kapittel. Siste kapittel er en konklusjon på åtte sider. H.E. Sergio Duarte, UN High Representative for Disarmament Affairs, skriver: "I commend this book to all who wish to gain a deeper understanding of nuclear deterrence, surely one of the most controversial ideas of our time."

Anmeldt av av Kirsten Osen, rådsmedlem NLA

Människan och kärnvapenhotet

Den 6. til 8. mai 2011 ble det avholdt nordisk lege- og studentkonferanse i Uppsala, naturlig nok i regi av Svenska läkare mot kärnvapen. Finland, Estland, Norge og selvstøtt Sverige var representert. Fra Norge var det fire studenter og to leger som hadde funnet veien til Uppsala.

Therese Weider
MedFred Bergen

Programmet på lørdagen var variert og stort sett meget interessant. Av høydepunkter kan nevnes tidligere erkebiskop og professor emeritus KG Hammar som snakket om etikk og atomvåpentrusselfen på en veldig inspirerende måte. Emma Bjertén fortalte om hvordan stater ønsker om militærmakt, og særlig besittelse av atomvåpen, kan sees på som en form for maskulinisering av staten. Ambassadør Henrik Salander, som har jobbet mange år i FN, holdt et, ikke særlig oppløftende, men likevel viktig og informativt innlegg om utfordringen vi står ovenfor i kampen mot et forbud mot atomvåpen. I tillegg fikk vi

innlegg fra svenske Røde Kors, ved Dick Clomé og SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute) ved Daniel Nord. Generelt var alle innleggene svært informative og engasjerende. På søndag holdt Anne Marte Skaland og Magnus Løvold et innlegg om ICAN Norge, som fikk svært god respons av, ikke bare sine egne landsmenn, men alle deltagere. De fortalte om hvilke konkrete planer de hadde for den kommende tiden, og de viste at de har et stort engasjement for saken i tillegg til å være ytterst nyskapende i forhold til hvordan en skal nå ut til folket.

Under oppsummeringen på søndag ble det lagt vekt på hvor nyttig det er for de nordiske landene å samles, både i kraft av at det er land som har

mye til felles, og dermed kan bruke de samme strategiene i for eksempel opplysningsarbeid, og ulikheter som gir grobunn for nytenkning og diskusjon. Konferansen var godt organisert, mye takket være Josefin Lind, informasjonsansvarlig i SLMK. Det var innlagt korte pauser etter hvert innlegg, og man holdt seg til foreskrevet tid. Alt foregikk på Hotel Uppsala, et meget veldrevet konferansehotell som passet formålet godt.

De fleste var tilstede under middagen på fredag, hvor det var anledning til å hilse på de andre deltagerne. Under middagen på lørdag, var vi så heldige å få et musikalsk innslag av Gluntarna, med Gunnar Wennberg med flere, som sang studentviser fra Uppsalas studentliv rundt 1850.

Vancouver declaration: Law's Imperative for the Urgent Achievement of a Nuclear-Weapon-Free World

Kirsten Osen
Rådsmedlem NLA
osen@legermotatomvåpen.no

Vancouver erklæringen 23. mars 2011 slår fast at atomvåpen pga sin ikke-diskriminerende natur med ukontrollerbar sprengkraft, varme og radioaktivitet er uforenlig med internasjonal humanitær rett. Den oppfordrer til å eliminere atomvåpen og

å innføre et generelt forbud i henhold til Haag-domstolens rådgivende uttalelse 1996. "Det kan ikke være lovlig å fortsette i det uendelige å ha våpen som det er ulovlig å bruke, som allerede er forbudt for de fleste stater (ifølge NPT) og som man plikter å eliminere."

Erklæringen er utarbeidet av Simons Foundation og International Association of Lawyers Against Nuclear Arms (IALANA), med støtte fra en konferanse organisert av

de to organisasjonene i Vancouver i februar 2011 med 30 eksperter på internasjonal lov, diplomati og atomvåpen. Blant underskriverne finnes en rekke fremtredende personer, inkludert Mohammed Bedjaoui som var president for Haag-domstolen i 1996. Erklæringen og listen med underskrivere finnes på <http://www.lcnp.org> og <http://www.thesimonsfoundation.ca>

Gave til NLA kan gi skattefradrag – bruk anledningen!

Økonomisk bidrag til NLA er godkjent som fradragspost i selvangivelsen, etter reglene om fradrag for pengegaver gitt til visse frivillige organisasjoner, tros- og livssynssamfunn, jf. skatteloven § 6-50. Gaven må utgjøre til sammen minst 500 kroner til den enkelte organisasjon i løpet av inntektsåret. Maksimalt fradrag for gaver til en eller flere organisasjoner, er 12 000 kroner per år. Fradrag i skattepliktig inntekt kan gis til både næringsdrivende og privatpersoner.

Om du vil benytte deg av denne muligheten, ber vi deg benytte konto 3060 24 42671. Merk bidraget eventuelt om du ønsker at det skal gå til IPPNWs internasjonale fond eller til ICAN Norge.

For at vi skal kunne melde gaven til Skattemyndighetene, må vi få beskjed fra deg om navn, personnummer, beløpets størrelse og dato for innbetaling. Send disse opplysningene på e-post til: info@legermotatomvapen.no

Takk for ditt bidrag!

Redaksjonen beklager

I forrige utgave av NLA's medlemsblad var det dessverre to feil. Artikkelen 'NATOs strategiske konsept 2010', har fått feil forfatterskap, riktig forfatter skal være Kristen Osen.

Dessuten mangler artikkelen 'Global helse - opphold i Pakistan' avslutning. Artikkelen i sin helhet er å finne på nettsidene til NLA (legermotatomvapen.no).

Redaktørene beklager dette.

Hjelp oss å verve nye medlemmer! Et Widerbergbilde kan bli ditt

Dordi Lea

*Organisasjonssekretær NLA
lea@legermotatomvapen.no*

John Gunnar Mæland

*Leder NLA
john.meland@isf.uib.no*

Ved inngangen til året 2011 hadde NLA 851 betalende medlemmer. Vi er sikker på at mange flere leger og medisinske studenter kunne tenke seg å bli medlem, men at de trenger en liten oppfordring til å ta steget.

Du kan hjelpe til å øke medlemstallet til over 1000 ved å verve noen av dine kolleger og venner. Innmelding kan enten skje ved å bruke skjemaet på våre nettsider: www.legermotatomvapen.no/blimedlem.asp eller ved å sende en e-post med det nye medlemmets navn, adresse og e-postadresse samt navn på den som står som verver til: lea@legermotatomvapen.no Kontingenten er som før kr 300 for leger og kr 100 for studenter.

For å stimulere til økt medlemsverving, vil styret i NLA gi et flott litografi (se bilde) av kunstneren Franz Widerberg til den som verver flest medlemmer i løpet av 2011. For å komme i betraktning, må man verve minst tre nye medlemmer. Litografiet er gitt til NLA av kunstneren i erkjennelsen av det viktige fredskapende arbeidet foreningen gjør. Vi håper mange lar seg friste til å få dette verdifulle bildet som sitt personlige eie!

B

Retur til:
NLA v/John Gunnar Mæland
ISF, Kalfarveien 31
5018 Bergen

spring og signer! www.icanw.org

Kampanjen for en internasjonal konvensjon mot atomvåpen,
initiert av IPPNW i 2007, fortsetter - og avsluttes først når atomvåpen er forbudt
ved konvensjon. Gå inn på nettsidene og signer!

Neste manusfrist: 1. desember 2011